

УДК 341.184

ВІДОБРАЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ З ПИТАНЬ МІЖДЕРЖАВНОГО КОНФЛІКТУ

Костянтин Громо́венко,
кандидат юридичних наук
Міжнародний гуманітарний університет

АНОТАЦІЯ

У статті досліджене особливості реалізації в Україні міжнародних стандартів вищої освіти зумовлені міждержавним збройним конфліктом, що триває та призвів до тимчасової окупації Автономної Республіки Крим, Севастополя та окремих районів Донецької та Луганської областей. Автором відзначено, що відповідні освітні механізми, які забезпечує Україна, мають відображати як стандарти вищої освіти, так й специфіку її надання та отримання в умовах конфлікту, визначену міжнародними гуманітарними стандартами й стандартами у сфері прав людини.

У статті констатоване, що досліджені автором багатосторонні та двосторонні угоди у сфері освіти, зокрема щодо визнання кваліфікацій, академічних обмінів, міжуніверситетських угод не передбачають специфіки власної реалізації в умовах міждержавного конфлікту.

Автором досліджене вітчизняне законодавство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб, яке покладає відповідальність за дотримання прав людини на окупованих територіях на державу-агресора, констатує факт процесів отримання населенням цих територій середньої та вищої освіти, не визнає видані окупаційною владою «кваліфікаційні документи» про таку освіту та передбачає як механізми підтвердження отриманих на цих територіях кваліфікацій, так й надання мешканцям цих територій пільгових можливостей для отримання денної вищої освіти за рахунок державного бюджету.

Зокрема висвітлені відповідні приписи відомчих Порядків прийому для здобуття вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти осіб, місцем проживання яких є тимчасово окуповані території. Автором доведено, що механізми отримання таких спеціальних форм отримання вищої освіти визначаються відомчими актами Міністерства освіти і науки України в рамках роботи центрів «Крим-Україна» та «Донбас-Україна», коло навчальних закладів, залучених в ці програми, поступово розширюється.

Ключові слова: вища освіта, внутрішньо переміщені особи, переміщені навчальні заклади, право на освіту, тимчасово окуповані території.

REFLECTION OF INTERNATIONAL STANDARDS ON HIGHER EDUCATION IN THE LEGISLATION OF UKRAINE ON INTERSTATE CONFLICT

Kostiantyn Hromovenko,
PhD in Law
International Humanitarian University

SUMMARY

The article highlights the peculiarities of the implementation of international standards of higher education in Ukraine due to the ongoing armed interstate conflict that led to the temporary occupation of the Autonomous Republic of Crimea, Sevastopol and several districts of Donetsk and Luhansk regions. It was noted that the relevant educational mechanisms provided by Ukraine should reflect both the standards of higher education and the specifics of its provision and receipt in conflict situations, as it is defined by international humanitarian and human rights standards.

The article states that the author studied multilateral and bilateral agreements in the field of education, in particular on the recognition of qualifications, academic exchanges, interuniversity agreements, and that such agreements do not provide the specifics of their own implementation in the interstate conflict conditions. International humanitarian law does not regulate in details the aspects of education in the territories, occupied during the armed conflict, in particular this issue is not regulated by Geneva Conventions of 1949, which only introduce the general responsibility of the occupying power for the population of these territories. Regarding to the relevant position of the European Court, the state whose territory is occupied, is obliged to take available and possible actions in order to realize the rights of the population of the occupied territory, including the right to higher education.

The article examines the domestic legislation on the temporarily occupied territories and internally displaced persons, which assigns responsibility for human rights in the occupied territories to the aggressor State, which states the fact of the population receiving secondary and higher education, which does not recognize the «qualification documents» issued by the occupying authorities on such education and which provides both mechanisms for confirmation of qualifications obtained in these territories, and for the provision of privileged opportunities for residents of these territories to receive full-time higher education at the expense of the state budget.

In particular, the relevant Instructions on the Departmental Admission Procedures for obtaining higher, professional higher and professional (vocational and technical) education of persons whose place of residence is the temporarily occupied territories are highlighted. Author proved that Mechanisms for obtaining such special forms of higher education are determined by departmental

acts of the Ministry of Education and Science of Ukraine within the Centers «Crimea-Ukraine» and «Donbass-Ukraine», the range of educational institutions involved in these programs is gradually expanding.

Key words: higher education, internally displaced persons, displaced educational institutions, right to education, temporarily occupied territories.

REFLECȚIA STANDARDELOR INTERNAȚIONALE DE ÎNVĂȚĂMÂNT SUPERIOR ÎN LEGISLAȚIA UCRAINĂ PRIVIND CONFLICTUL INTERSTATAL

REZUMAT

Articolul examinează particularitățile implementării standardelor internaționale de învățământ superior în Ucraina din cauza conflictului armat interstatal, care continuă și a condus la ocuparea temporară a Republicii Autonome Crimeea, Sevastopol și a unor districte din regiunile Donetsk și Luhansk. Autorul remarcă faptul că mecanismele educaționale relevante furnizate de Ucraina ar trebui să reflecte atât standardele învățământului superior, cât și specificul furnizării și primirii acestuia în situații de conflict, astfel cum sunt definite de standardele internaționale umanitare și de drepturile omului.

Articolul afirmă că autorul a studiat acordurile multilaterale și bilaterale în domeniul educației, în special privind recunoașterea calificărilor, schimburile academice, acordurile interuniversitare nu prevăd specificul propriei implementări în conflictul interstatal.

Autorul examinează legislația internă privind teritoriile ocupate temporar și persoanele strămutate intern, care atribuie statului agresor responsabilitatea pentru drepturile omului în teritoriile ocupate, afirmă faptul că populația primește studii medii și superioare, nu recunoaște „documentele de calificare” emise de autoritățile de ocupație. Cu privire la o astfel de educație și oferă atât mecanisme pentru confirmarea calificărilor obținute în aceste teritorii, cât și furnizarea de oportunități privilegiate pentru locuitorii acestor teritorii de a primi învățământ superior cu normă întreagă în detrimentul bugetului de stat.

În special, sunt acoperite instrucțiunile relevante ale procedurilor departamentale de admitere pentru obținerea învățământului superior, profesional superior și profesional (profesional) a persoanelor al căror loc de reședință este teritoriile ocupate temporar. Autorul demonstrează că mecanismele de obținere a unor astfel de forme speciale de învățământ superior sunt determinate de actele departamentale ale Ministerului Educației și Științei din Ucraina în cadrul centrelor „Crimeea-Ucraina” și „Donbass-Ucraina”, gama instituțiilor de învățământ implicate în aceste programe se extinde treptat.

Cuvinte cheie: învățământ superior, persoane strămutate intern, instituții de învățământ strămutate, dreptul la educație, teritorii ocupate temporar.

Специфіка реалізації в Україні міжнародних стандартів вищої освіти зумовлені міждержавним збройним конфліктом, що триває та призвів до тимчасової окупації Автономної Республіки Крим (далі – АРК), м. Севастополя та окремих районів Донецької та Луганської областей (далі – ОРДЛО). Таким чином виникли особливості реалізації права на вищу освіту для внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) з Криму та Донбасу та для осіб які проживають на тимчасово окупованій території (далі – ТОТ).

Аналіз зазначених тенденцій залишається актуальним та водночас не вирішеним на фундаментальному рівні феноменом вітчизняній юридичної науки. В цілому правовий вимір реалізації міжнародних стандартів у гуманітарній сфері, зокрема в умовах збройного конфлікту, відображався у наукових дослідженнях сучасних науковців, таких як Б.В. Бабін, М.О. Баймуратов, М.В. Буруменський, О.О. Грінченко, О.О. Задорожній, В.О. Кроленко та ін.

Водночас акти вітчизняного законодавства, схвалені з цих питань з 2014 року, досі не стали предметом окремих наукових досліджень. Вказане свідчить про актуальність наукового дослідження, метою якого слід визначити аналіз специфіки реалізації міжнародних стандартів вищої освіти у вітчизняному законодавстві за умов міждержавного конфлікту в Україні. Ключовим за таких умов слід вважати вирішення таких завдань статті, як порівняльний аналіз міжнародних стандартів реалізації прав людини в умовах конфлікту, висвітлення механізмів вітчизняного законодавства з питань освіти, ТОТ та ВПО, аналіз структури та змісту процедур реалізації та захисту права на вищу освіту для мешканців ТОТ та ВПО.

Варто констатувати, що відповідні освітні механізми, які забезпечує Україна, мають відображати як стандарти вищої освіти, так й специфіку її надання та отримання в умовах конфлікту, визначену міжнародними гуманітарними стандартами й стандартами у сфері прав людини. Досліджені нами багатосторонні та двосторонні угоди у сфері освіти, зокрема щодо визнання кваліфікацій, академічних обмінів, міжуніверситетських угод не передбача-

ють специфіки власної реалізації в умовах міждержавного конфлікту.

Міжнародне гуманітарне право не регламентує ретельно аспектів освіти на територіях, окупованих під час збройного конфлікту, зокрема це питання практично не регламентоване Женевськими конвенціями 1949 р., які лише запроваджують загальну відповідальність держави, що окупує, за населення цих територій. Конвенції про права людини також не визначають специфіку реалізації права на освіту, зокрема на вищу в умовах міждержавних конфліктів. Водночас, у вимірі Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. слід вказати, що вимір відповідальності сторін конфлікту за події на окупованих територіях серед іншого відображений у низці рішень ЄСПЛ [1, с. 13].

Додамо, що законодавство України з питань конфлікту не уникає аспектів вищої освіти. Зокрема згідно Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15 квітня 2014 р. № 1207-VII основою гуманітарної політики держави Україна стосовно населення ТОТ України є захист і повноцінна реалізація національно-культурних, соціальних та політичних прав громадян України, у тому числі корінних народів та національних меншин. За ч. 1 та ч. 2 ст. 5 Закону № 1207-VII Україна вживає всіх необхідних заходів щодо гарантування прав і свобод людини і громадянина, передбачених міжнародними договорами, усім громадянам України, які проживають на ТОТ та зобов'язується підтримувати і забезпечувати економічні, соціальні, інформаційні, культурні та інші зв'язки з громадянами України, які проживають на ТОТ [6].

Також, згідно п. 4 ст. 6 Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» від 18 січня 2018 р. № 2268-VIII до основних напрямів захисту прав і свобод цивільного населення на ТОТ у Донецькій та Луганській областях є сприяння забезпеченню соціально-економічних

та культурних потреб, зокрема шляхом реалізації заходів, визначених центральним органом виконавчої влади України, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань тимчасово окупованих територій, на виконання відповідних рішень КМУ [11]. Водночас за ч. 3 ст. 5 Закону № 1207-VII відповідальність за порушення визначених Конституцією та законами України прав і свобод людини і громадянина на ТОТ покладається на РФ як на державу-окупанта відповідно до норм і принципів міжнародного права; за ч. 6 ст. 6 Закону № 2268-VIII Україна не несе відповідальності за незаконні дії РФ чи її окупаційної адміністрації на ТОТ у Донецькій та Луганській областях або за прийняті ними незаконні рішення [6].

Також слід вказати на припис ч. 2, ч. 3, ч. 4 ст. 9 Закону № 1207-VII, за якими будь-які органи (зокрема й установи вищої освіти), їх посадові та службові особи на ТОТ та їх діяльність вважаються незаконними, якщо ці органи або особи створені, обрані чи призначені у порядку, не передбаченому законом. При цьому будь-який акт (рішення, документ), виданий такими органами чи особами (включаючи усі документи у сфері вищої освіти), є недійсним і не створює правових наслідків. До вказаних приписів додається й обмеження зв'язків та взаємодії вітчизняних органів влади України, їх посадових осіб з незаконними органами (посадовими особами), створеними на ТОТ, яке допускається зокрема з метою захисту прав і свобод громадян України, виконання міжнародних договорів України. При цьому відкритим залишається питання можливості такої взаємодії у вимірі освітніх відносин та реалізації права на освіту [6].

Аспекти особливостей отримання вищої освіти громадянами, які мешкають на ТОТ, були регламентовані шляхом додання ч. 12 до ст. 5 Закону № 1207-VII Законом України № 1237-VII від 06 травня 2014 р. та наступних доповнень відповідних норм Законів № 1635-VII від 12 серпня 2014 р., № 1038-VIII від 1 березня 2016 р., № 2745-VIII від 6 червня 2019 р. За цими нормами громадяни України, які проживають на ТОТ, у населених пунктах на лінії зіткнення, мають право на здобуття або продовження здобуття певного освітнього рівня на території інших регіонів України за рахунок коштів державного бюджету з наданням місць у гуртожитках на час навчання. Також згідно цих приписів іноземці, що проживають на законних підставах на ТОТ мають право на здобуття або продовження здобуття певного освітнього рівня на території інших регіонів України в порядку, визначеному законами України «Про вищу освіту» та «Про фахову передвищу освіту» [6].

Такі особи мають право на здобуття фахової передвищої та вищої освіти за будь-якою формою здобуття освіти, визначеною законодавством, можуть здобувати її за кошти державного бюджету у порядку та в межах квот, визначених МОНУ. Також вказані особи, які завершили здобуття вищої освіти на ТОТ, у населених пунктах на лінії зіткнення після 20 лютого 2014 р., мають право на проходження атестації для визнання здобутих кваліфікацій, результатів навчання та періодів навчання у порядку, визначеному МОНУ [6]. Цікаво, що тим самим Закон № 1207-VII визнає сам процес отримання вищої освіти на ТОТ але при цьому визначає обов'язкову потребу його окремого документального підтвердження на підконтрольній території України.

Питання освітніх прав ВПО законодавство України визначає доволі узагальнене. Адже за ч. 1 ст. 18 Закону № 1207-VII громадянам України гарантується дотримання у повному обсязі їхніх прав і свобод, передбачених Конституцією України, у тому числі права на освіту, після залишення ними ТОТ [6]. У профільному Законі України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20 жовтня 2014 р. № 1706-VII освітні питання відіймаються двічі, у ч. 5 ст. 4 та у ч. 9 ст. 7 [5].

За цими нормами переміщенням з ТОТ та зони конфлікту студента, які здобували певний освітньо-кваліфікаційний рівень та мали реєстрацію місця проживання в гуртожитках, надається право, після зняття з реєстрації в гуртожитку, на отримання довідки про взяття на облік ВПО у випадку, якщо не бажають повернутися до попереднього місця проживання. Також особа, взята на облік як ВПО отримала право на продовження здобуття певного освітнього рівня на території інших регіонів України за рахунок коштів державного бюджету або інших джерел фінансування, із встановленням порядку такого фінансування за рахунок коштів бюджету з боку КМУ [5].

Варто окремо вказати на зміст Закону України «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей» від 16 вересня 2014 р. № 1680-VII, де у ст. 4 гарантується вивчення та підтримка «російської та будь-якої іншої мови», сприяння органів самоврядування та виконавчої влади, зокрема в межах повноважень, передбачених ратифікованими Україною міжнародними договорами «використанню російської та інших мов в усній і письмовій формі у сфері освіти». Втім вказані норми мали набути чинності виключно після деокупації ОРДЛО та проведення там місцевих виборів [10]. З іншого боку у Законі № 2268-VIII відзначалося, що дії РФ на території ОРДЛО, АРК та міста Севастополя грубо порушують принципи та норми міжнародного права, зокрема шляхом свавільного застосування російських освітніх стандартів у навчальних закладах цих ТОТ [11].

Загалом законодавство України з питань ТОТ та ВПО передбачає застосування щодо механізмів захисту прав населення ТОТ та ВПО вимог IV Гаазької конвенції про закони і звичаї війни на суходолі та додатка до неї, Положення про закони і звичаї війни на суходолі від 18 жовтня 1907 р., Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 р. та Додаткового протоколу до Женевських конвенцій, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, від 8 червня 1977 р. [9; 11]. Ці акти законодавства також посилаються на резолюції ГА ООН з питань ТОТ в Криму від 27 березня 2014 р. № 68/262, від 19 грудня 2016 р. № 71/205 та від 19 грудня 2017 року № 72/190.

Водночас виникає питання практичних механізмів реалізації Україною приписів міжнародних угод у сфері освіти щодо ТОТ та ВПО. Варто вказати, що крім вищевказаних норм законів, які відображають обмеженість зобов'язань України з питань прав людини (зокрема освітніх) на ТОТ, слід згадати заяву Верховної Ради України «Про відступ України від окремих зобов'язань, визначених Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Конвенцією про захист прав і основоположних свобод» від 21 травня 2015 р. № 462-VIII. Втім, цей акт не передбачав відступ України від власних зобов'язань (дерогацію) за нормами Пакту та Конвенції з питань освіти [9], не поширювався на ТОТ, та стосувався не окупованої частини Донецької та Луганської областей; щодо ТОТ Україна констатувала відсутність у себе відповідних зобов'язань [1, с. 14-15].

Водночас механізми реалізації зобов'язань України щодо мешканців ТОТ та ВПО на підконтрольній території у сфері вищої освіти поступово удосконалювалися. Варто вказати на Закон України від 19 квітня 2016 р. № 1114-VIII, який врегулював особливості «забезпечення права на здобуття освіти осіб, місцем проживання яких є територія проведення антитерористичної операції». Зокрема цим актом було доповнене ч. 1 ст. 13 та ч. 4 ст. 44 Закону України «Про вищу освіту» нормами, за якими влада України оприлюднює перелік вищих навчальних закладів, розташованих на території Луганської та Донецької областей, де здійснюють свої повноваження обласні військово-цивільні адміністра-

ції, та вищих навчальних закладів, евакуйованих з території проведення антитерористичної операції та з ТОТ [3].

При цьому для осіб, що проживають на території проведення антитерористичної операції та отримали документ про загальну середню освіту, прийом на навчання до вищих навчальних закладів, розташованих на підконтрольній Уряду території Луганської та Донецької областей, та до вищих навчальних закладів, евакуйованих з території проведення антитерористичної операції та ТОТ, здійснюється відповідно або за спрощеним режимом, або на конкурсній основі за результатами вступних випробувань [3].

Також Законом № 1114-VIII було доповнено Закон України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції» від 2 вересня 2014 р. № 1669-VII ст. 9-2, за якою держава створює додаткові можливості для прийому на навчання до вищих навчальних закладів, підсумкової атестації та отримання документа про повну середню освіту особами, що проживають на території проведення антитерористичної операції. Для таких осіб МОНУ має визначати порядок проходження державної підсумкової атестації та отримання документа державного зразка про повну загальну середню освіту, а також умови прийому на навчання до вищих навчальних закладів, розташованих на території Луганської та Донецької областей та вищих навчальних закладів, евакуйованих з території проведення антитерористичної операції та ТОТ [3].

Варто вказати що згідно ч. 3 ст. 44 Закону «Про вищу освіту» у його поточній редакції згідно Закону України від 3 липня 2020 р. № 744-IX для осіб, місцем проживання яких є ТОТ ОРДЛО, територія населених пунктів на лінії зіткнення, ТОТ АРК та міста Севастополя, які отримали документ про повну загальну середню освіту, прийом на навчання до закладів вищої освіти відбувається або за спеціальним порядком, або на конкурсній основі за результатами вступних випробувань у закладі вищої освіти у межах установлених квот прийому до закладів вищої освіти України [2].

При цьому такі особи, згідно Закону від 3 липня 2020 р. № 744-IX, отримали можливість за бажанням, разово скористатися правом на безоплатне навчання зі стипендіальним забезпеченням на підготовчих курсах закладів вищої освіти тривалістю до одного року з наступним вступом до закладів вищої освіти як ВПО у порядку, визначеному Умовами прийому на навчання для здобуття вищої освіти [2].

Варто вказати що на підзаконному та відомчому рівнях зазначені механізми реалізації вищої освіти в умовах конфлікту розвивалися поступово. У цьому контексті слід вказати на Порядок прийому для здобуття вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти осіб, які проживають на ТОТ АРК та міста Севастополя, затверджений наказом МОНУ від 24 травня 2016 р. № 560 із наступними змінами [8].

Порядок 2016 р. запроваджує категорію заявника як особи що після 20 лютого 2014 року завершила в Криму здобуття загальної середньої освіти, або, проживаючи в Криму, отримала атестат про здобуття загальної середньої освіти в інших регіонах України за екстернатною чи дистанційною формою навчання. При цьому умови Порядку поширюються й на відповідних осіб, які переселилися з тимчасово окупованої території України після 01 січня у рік вступу. Також Порядок визначає освітню декларацію як підписаний заявником документ, що містить інформацію щодо результатів навчання та проходження його періодів за курс загальної середньої освіти на ТОТ, а також дані про особу, яка подає заяву на проходження річного оцінювання та державної підсумкової атестації [8].

Важливою особливістю Порядку є вказівка у ньому на роботу освітніх центрів «Крим-Україна» в містах, де створені уповноважені заклади вищої освіти. Такі центри, за

сит. 3 Порядку, мають забезпечувати консультування та допомогу в оформленні декларації заявника, сприяти проведенню річного оцінювання та державної підсумкової атестації заявника з української мови та історії України, видачу йому документів державного зразка середню освіту [8].

Також на центри Порядком покладалося оформлення документів Заявника як вступника, проведення вступного випробування до уповноваженого закладу вищої освіти та, в разі проходження конкурсного відбору, надання рекомендації для вступу до цього закладу та закладів у його структурі. Також на центри покладалося сприяння поселенню заявника на час проходження річного оцінювання, державної підсумкової атестації та проведення вступного випробування до гуртожитку закладу вищої освіти, сприяють отриманню заявником документів, що посвідчують особу [8].

Варто вказати що подібний механізм для заявників, із утворенням центрів «Донбас-Україна», передбачав Порядок прийому для здобуття вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти осіб, місцем проживання яких є ТОТ у Донецькій та Луганській областях, схвалений наказом МОНУ від 21 червня 2016 р. № 697 [7]. Вказані питання підіймаються й у інших відомчих актах. Зокрема у наказі МОНУ від 06 квітня 2020 р. № 477 керівникам уповноважених закладів вищої освіти приписується, з метою реінтеграції в українське суспільство осіб, місцем проживання яких є ТОТ, та які зараховані на навчання до одного з уповноважених закладів вищої освіти, забезпечити відповідним здобувачам можливість додаткового вивчення українознавчих дисциплін та державної мови в обсязі не менше 5 кредитів ЄКТС за рахунок кредитів, відведених на вивчення вибіркової складової освітньої програми або понад неї [4].

Підсумовуючи, варто прийти до таких висновків. Умови міждержавного збройного конфлікту тягнуть особливості реалізації права на вищу освіту для ВПО з Криму та Донбасу та для осіб які проживають на ТОТ України. Пошук цих механізмів ускладнений тим, що багатосторонні та двосторонні міждержавні угоди у сфері освіти не передбачають специфіки власної реалізації в умовах міждержавного конфлікту.

Вітчизняне законодавство з питань ТОТ та ВПО покладає відповідальність за дотримання прав людини на ТОТ на державу-агресора, констатує факт процесів отримання населенням ТОТ середньої та вищої освіти в Криму та ОРДЛО, не визнає видані окупаційною владою «кваліфікаційні документи» про таку освіту та передбачає як механізми підтвердження отриманих на ТОТ кваліфікацій, так й надання мешканцям ТОТ пільгових можливостей для отримання денної вищої освіти за рахунок державного бюджету.

Механізми отримання таких спеціальних форм отримання вищої освіти визначаються відомчими актами МОНУ в рамках роботи центрів «Крим-Україна» та «Донбас-Україна», коло навчальних закладів, залучених в ці програми, поступово розширюється. Наступна реалізація в Україні міжнародних стандартів вищої освіти має стати підґрунтям для нових наукових досліджень.

Список використаної літератури:

1. Борисов Є. Є. Відступ держав від міжнародних зобов'язань у сфері прав людини: теорія і практика : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. О., 2020. 20 с.
2. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (Last accessed: 15.05.2020).
3. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення права на здобуття освіти осіб, місцем проживання яких є територія проведення антитерористичної операції :

Закон України від 19 квітня 2016 р. № 1114-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2016. № 22. Ст. 452.

4. Про забезпечення можливості для додаткового вивчення українознавчих дисциплін та державної мови особами, місцем проживання яких є тимчасово окупована територія, та які зараховані на навчання до одного з уповноважених закладів освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 06 квітня 2020 р. № 477, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 24 квітня 2020 р. за № 378/34661 // Офіційний вісник України. 2020. № 35. Ст. 1172.

5. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20 жовтня 2014 р. № 1706-VII. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18> (Last accessed: 15.05.2020).

6. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15 квітня 2014 р. № 1207-VII. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18> (Last accessed: 15.05.2020).

7. Про затвердження Порядку прийому для здобуття вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти осіб, місцем проживання яких є тимчасово окуповані території у Донецькій та Луганській областях : наказ Міністерства освіти і науки України від 21 червня 2016 р. № 697, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 01 липня 2016 р. за № 907/29037. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0907-16> (Last accessed: 15.05.2020).

8. Про затвердження Порядку прийому для здобуття вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти осіб, які проживають на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя :

наказ Міністерства освіти і науки України від 24 травня 2016 р. № 560, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 31 травня 2016 р. за № 795/28925. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0795-16> (Last accessed: 15.05.2020).

9. Про Заяву Верховної Ради України «Про відступ України від окремих зобов'язань, визначених Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод»: постанова Верховної Ради України від 21 травня 2015 р. № 462-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2015. № 29. Ст. 267.

10. Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей: Закон України від 16 вересня 2014 р. № 1680-VII. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1680-18> (Last accessed: 15.05.2020).

11. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях: Закон України від 18 січня 2018 р. № 2268-VIII. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19> (Last accessed: 15.05.2020).

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРА

Громовенко Костянтин Вікторович – кандидат юридичних наук, Міжнародний гуманітарний університет

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Hromovenko Kostiantyn Viktorovych – PhD in Law, International Humanitarian University